

Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol: Gwaith pellach ar ddyled ac effaith costau byw cynyddol

Cyflwyniad

Ni ddylid gweld yr argyfwng costau byw presennol fel rhywbeth sy'n sefyll ar ei ben ei hun. I lawer o bobl sy'n byw gyda dyled, mae'r argyfwng hwn yn benllanw blynyddoedd o anfantais, yn sgil 10 mlynedd o fesurau cyni a ddihysbyddodd y gwasanaethau cymorth i bobl fregus; rhaglen diwygiadau lles Llywodraeth y DU sydd, yn ôl y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol¹, wedi bod fwyaf niweidiol i'r rhai hynny â nodweddion gwarchoddedig; effeithiau ariannol y pandemig pan oedd swyddi'r rhai sydd â nodweddion gwarchoddedig a phobl ifanc yn llawer mwy tebygol o gael eu heffeithio²; effaith ariannol ein hymadawiad â'r Undeb Ewropeaidd; a nawr yr argyfwng costau byw.

Ar gyfer cartrefi incwm isel, mae eu gallu i oroesi'r storm ariannol yn cael ei lesteirio o sawl ongl:

- Elfen allweddol sy'n gyrru chwyddiant yw costau uwch ynni, y mae aelwydydd incwm is yn gwario mwy o'u cyllideb arno o'u cymharu ag aelwydydd incwm uwch³
- Mae gallu aelwydydd incwm isel i dorri i lawr ar gostau wrth brynu eu bwydydd yn gyfyngedig gan eu bod nhw eisoes yn prynu'r nwyddau rhataf yn aml. Mae chwyddiant, felly, wedi cael llawer mwy o effaith arnyn nhw nag ar eraill sydd nawr yn gallu dechrau prynu brandiau rhatach.
- Mae cartrefi incwm isel hefyd yn gwario cyfran uwch o'u hincwm ar nwyddau hanfodol fel bwyd⁴, sy'n golygu bod eu gallu i dorri'n ôl yn gyfyngedig iawn. Yn ogystal, bwyd yw un o'r prif elfennau sy'n gyrru chwyddiant ar hyn o bryd, ac mae prisiau cynyddol yn taro'r aelwydydd tlotaf waethaf.

Go brin mai dyled yw'r unig broblem fydd gan berson. Nid yw'n gwneud synnwyr mynd i'r afael â dyled unigolyn os oes ganddo broblem budd-dal lles hefyd, neu broblem dai sydd heb ei datrys. Dyma pam mae cyngor ar ddyledion yn cael ei ddarparu drwy'r Gronfa Gyngori Sengl, lle bydd person yn cael cyngor i ddatrys ei broblemau dyled, ynghyd â chefnogaeth a help i ddatrys problemau eraill o ran lles cymdeithasol. Mae hyn yn sicrhau bod unrhyw achosion gwaelodol sydd i ddyledion yn cael eu taclo, gan alluogi pobl i gymryd mwy o reolaeth ar eu cyllid. Yn 2023 –24, bydd £11m o arian grant ar gael i wasanaethau'r Gronfa Gyngori Sengl. Bydd hyn yn cyllido fframwaith gwasanaethau cynghori cyffredinol ac arbenigol sydd ar gael i aelodau mwyaf bregus ein cymdeithas.

Ni ellir gorbwysleisio pwysigrwydd ein gwasanaethau holistaidd i helpu pobl sy'n stryffaglu gyda'u hymrwymadau ariannol i fanteisio i'r eithaf ar yr incwm sydd ar gael iddynt. Fodd bynnag, wrth i'r galw am y gwasanaethau hyn barhau i gynyddu (yn rhannol o ganlyniad i ymgyrchoedd cyhoeddusrwydd llwyddiannus Llywodraeth Cymru, fel Yma i Helpu / Hawliwch Eich Arian), bydd yn rhaid cyfeirio rhai at adnoddau hunangymorth ar-lein. Bydd angen gofal wrth gyfeirio pobl at adnoddau ar-lein lle gallant ymchwilio i'w problemau eu hunain, a bydd angen inni fod yn hyderus bod pobl yn defnyddio adnoddau o ansawdd.

¹ [The effect of tax and welfare reforms | Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol \(equalityhumanrights.com\)](https://equalityhumanrights.com)

² <https://phw.nhs.wales/publications/publications1/covid-19-and-employment-changes-in-wales-what-we-know-about-current-and-future-impacts/>

³ IFS - [The long squeeze: rising inflation and the current government support package](#)

⁴ Y Swyddfa Ystadegau Gwladol – [Family Spending in the UK: April 2020 to March 2021](#). Mae'r gyfres ddata ar gael [yma](#).

Dywed y Swyddfa Ystadegau Gwladol⁵ fod incwm gwario canolrifol y pumed tlotaf o'r boblogaeth wedi gostwng 3.8% i £14,500 yn y flwyddyn ariannol a ddaeth i ben yn 2022. Mae hyn yn cymharu â chynnydd mewn incwm gwario canolrifol o 1.6% i £66,000 ar gyfer y pumed cyfoethocaf. £32,300 oedd incwm gwario canolrifol aelwydydd yn y DU yn y flwyddyn ariannol a ddaeth i ben yn 2022, gostyngiad o 0.6%.

Mae Sefydliad Joseph Rowntree wedi nodi⁶ bod pensiynwyr a'r rhai sy'n hawlio budd-daliadau wedi gweld gwerth taliadau yn syrthio mewn termau real am wyth o'r 10 mlynedd ddiwethaf.

Yn ôl adroddiad⁷ gan Sefydliad Banc Lloyds, mae polisi Llywodraeth y DU o ddiwynnu arian o daliadau Credyd Cynhwysol pobl i adfachu gordaliadau neu ragdaliadau yn hyrwyddo tlodi a dyledion pellach, gan effeithio'n benodol ar y rhai sydd fwyaf agored i niwed.

O dan y polisi, gellir cymryd hyd at 25% o daliadau Credyd Cynhwysol, a'r arian a gaiff ei adfachu amlaf yw arian a roddwyd mewn rhagdaliadau. Gwneir y rhagdaliadau hyn i dalu treuliau pobl yn ystod y pum wythnos pan fydd unigolion yn aros am y taliad Credyd Cynhwysol cyntaf. O'r bobl sy'n cael Credyd Cynhwysol, mae arian yn cael ei ddiwynnu'n awtomatig yn achos 44% ohonynt.

Rydym yn parhau i alw ar Lywodraeth y DU i roi stop ar y cyfnod aros pum wythnos hwn am daliadau Credyd Cynhwysol, sef gwreiddyn gofid a chaledi ariannol difrifol llawer o bobl. Mae nifer yn troi at ein Cronfa Cymorth Dewisol am gymorth ariannol brys oherwydd yr anawsterau y mae'r polisi hwn yn eu creu iddynt.

Mae Pwyllgor Gwaith a Phensiynau⁸ Tŷ'r Cyffredin wedi galw am atal dros dro yr arfer o ddiwynnu arian i adennill dyledion, er mwyn rhoi cyfle i aelwydydd sy'n ei chael yn anodd eu talu gael eu gwynt atynt yn ystod yr argyfwng costau byw.

Mae data'r Swyddfa Ystadegau Gwladol (ar gyfer Prydain), ar sail yr Arolwg Barn a Ffordd o Fyw, yn edrych yn benodol ar brofiadau gwahanol grwpiau o'r boblogaeth o ran p'un a oeddent yn ei chael yn anodd fforddio eu taliadau ynni, rhent neu forgais, neu ar ei hôl hi gyda'r taliadau hyn⁹. Yn y cyfnod 22 Mehefin i 11 Medi 2022:

- Dywedodd dros hanner (55%) o oedolion anabl eu bod yn ei chael yn anodd fforddio eu biliau ynni, ac roedd tua thraean (36%) yn ei chael yn anodd fforddio eu taliadau rhent neu forgais o'i gymharu â 40% a 27% o bobl nad ydynt yn anabl, yn y drefn honno.
- Dywedodd tua 4 o bob 10 (44%) o oedolion gwyn eu bod yn ei chael yn anodd fforddio eu biliau ynni, o'i gymharu â thua dwy ran o dair (69%) o oedolion Du neu Ddu Prydeinig a thua 6 o bob 10 (59%) o oedolion Asiaidd neu Asiaidd Prydeinig.
- Dywedodd tua 6 o bob 10 (60%) o rentwyr eu bod yn ei chael yn anodd fforddio eu biliau ynni, ac roedd tua 4 o bob 10 (39%) yn ei chael yn anodd fforddio eu taliadau rhent o'i gymharu â 43% a 23% o'r rhai â morgais, yn y drefn honno.

⁵ [Average household income, UK – Y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk)

⁶ [Main out-of-work benefit sees its biggest drop in value in fifty years | JRF](https://www.jrf.org.uk/news/main-out-of-work-benefit-sees-its-biggest-drop-in-value-in-fifty-years)

⁷ [Deductions: Driver of Poverty | Lloyds Bank Foundation for England and Wales](https://www.lloydsbankfoundation.org.uk/news/ductions-driver-of-poverty)

⁸ [The cost of living \(parliament.uk\)](https://www.parliament.uk/business/committees/committees-in-briefing/2022-23/committees-a/cost-of-living/)

⁹ Y Swyddfa Ystadegau Gwladol - [Impact of increased cost of living on adults across Great Britain: June to September 2022](https://www.ons.gov.uk/articles/economy/cost-of-living/impact-of-increased-cost-of-living-on-adults-across-great-britain-june-to-september-2022)

- Dywedodd tua hanner y rheiny sydd ag incwm personol o lai nag £20,000 y flwyddyn eu bod yn ei chael yn anodd fforddio eu biliau ynni; gostyngodd y gyfran hon wrth i incwm personol gynyddu, a thua chwarter (23%) o'r rhai sy'n ennill £50,000 neu fwy a nododd hyn.
- Mae'r Resolution Foundation hefyd wedi tynnu sylw at bryderon ynghylch diffyg diogeled bwyd difrifol (lle mae pobl yn eu cael eu hunain heb ddigon o fwyd yn amlach neu wedi mynd am sawl diwrnod yn y mis heb fwyta'n ddigonol am na allant fforddio bwyd), yn enwedig yn achos teuluoedd rhieni sengl, teuluoedd â thri neu fwy o blant, y rhai sy'n derbyn budd-daliadau ar sail prawf modd neu fudd-daliadau anabledd, a rhai grwpiau ethnig nad ydynt yn wyn¹⁰.

Mae Cyngor ar Bopeth wedi dweud bod nifer y bobl y mae'r sefydliad wedi'u helpu gyda materion yn ymwneud â dyled ar i fyny, gan gynyddu bob mis dros y 5 mis diwethaf¹¹. Tynnodd sylw at ei bryderon, wrth i nifer cynyddol o bobl ei chael yn anodd talu eu biliau, fod mwy o bobl yn mynd i ddyled a bod lefelau eu dyled yn tyfu. Maen nhw wedi canfod bod dyledion ynni pobl anabl neu bobl sydd â chyflwr iechyd hirdymor wedi cynyddu, ar gyfartaledd, dros 25% rhwng 2019 a 2022 o'i gymharu ag ychydig llai na 10% yn achos pobl nad ydynt yn anabl neu sydd heb gyflwr iechyd hirdymor.

Mae'r dystiolaeth yn dangos mai'r bobl fwyaf bregus sy'n wynebu'r trafferthion ariannol mwyaf, ac y gall effaith dyledion mawr ar les unigolion a'u teuluoedd fod yn negyddol ac yn hirdymor. Targedu cyngor a chymorth ar gyfer y rhai mwyaf anghenus yw prif nod y Gronfa Gyngori Sengl, ac mae ei model cydweithredol yn profi'n effeithiol. Er enghraifft, yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, nododd 83% o bobl sy'n defnyddio gwasanaethau'r Gronfa Gyngori Sengl eu bod yn perthyn i un o'r grwpiau yn y boblogaeth sy'n cael eu taro waethaf gan yr argyfwng costau byw, gan gynnwys pobl hŷn, pobl anabl, a phobl o Gymunedau Du, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol. Trwy gynnal y cyllid grant ar gyfer y Gronfa Gyngori Sengl yn 2023-24, gall Llywodraeth Cymru fod yn hyderus y bydd ei gwasanaethau cyngori a chymorth yn cyrraedd pobl fregus sydd eu hangen fwyaf.

Mae rhanddeiliaid wedi nodi tuedd bryderus ymhlith pobl sy'n gofyn am gyngor am ddyledion. Bu cynnydd sylweddol yn nifer y bobl sydd â chyllideb ddiffygiol (nad yw incwm eu haelwyd yn ddigon ar gyfer eu gwariant hanfodol). Er enghraifft, dywedodd elusen ddyledion StepChange ym mis Hydref 2022 fod hyn yn wir am un o bob tri o'u cleientiaid newydd¹². Mae Adolygiad Cyngor ar Bopeth Cymru o Gostau Byw 2022¹³ yn tynnu sylw at y ffaith bod cyfran y bobl sy'n gofyn am gyngor ynghylch cyllidebau negyddol wedi cynyddu o 39% yn 2019-20 i bron 50% yn 2022. Ymhlith y rhai sy'n fwy tebygol o fod â chyllideb negyddol mae pobl sengl (gan gynnwys rhieni sengl), rhentwyr preifat a phobl anabl neu sydd â chyflwr iechyd hirdymor.

Mae'r opsiynau sydd ar gael i bobl â chyllideb ddiffygiol yn ymwneud â dileu dyled, o bosibl drwy Orchymyn Rhyddhau o Ddyled. Er bod gorchymyn o'r fath yn datrys problemau uniongyrchol y ddyled, ni fydd yn mynd i'r afael â'r achosion sylfaenol, ac felly gall dyledion newydd gronni, a gall pobl y dyfernir Gorchymyn Rhyddhau o Ddyled ar eu cyfer ei chael yn anodd cael credyd fforddiadwy. Mae cyllidebau diffygiol yn effeithio ar aelwydydd ledled y DU, a bydd angen mewnbwn gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Ddatganoledig er mwyn creu atebion cynaliadwy i'r broblem.

¹⁰ Resolution Foundation - [The Living Standards Outlook 2023](#)

¹¹ [The cost-of-living support won't prevent a bleak Christmas for many | by Jonny Tatam-Hall | Dec, 2022 | We are Citizens Advice](#)

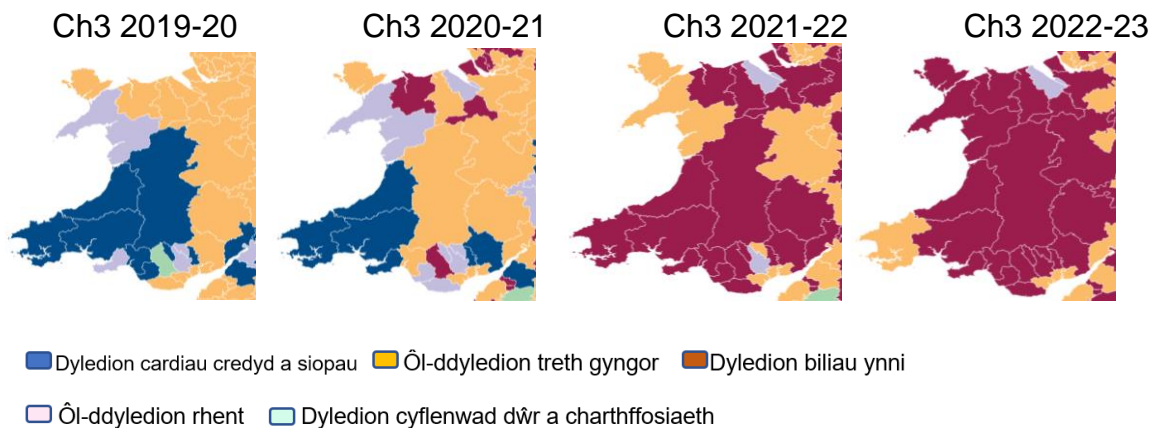
¹² [Making Ends Meet. Our Client Research. StepChange](#)

¹³ [2022 in review: Citizens Advice Cymru cost of living dashboard | Flourish](#)

Mae dyledion yn gwneud i effaith siociau economaidd, fel y rhai a ddaeth yn sgil y pandemig a'r argyfwng costau byw, barhau. Tra bo eraill yn gallu dod dros problemau ariannol, mae'r rhai sydd mewn dyled yn parhau i ddioddef.

Mae Cyngor ar Bopeth wedi mapio'r prif broblemau o ran dyled sy'n wynebu pobl ym mhob ardal awdurdod lleol yng Nghymru fesul chwarter ariannol. Mae Ffigur 1 yn dangos bod y math mwyaf cyffredin o ddyled wedi newid. Yn Ch3 2019-20, dyledion cardiau credyd a siopau oedd y rhai mwyaf, ond erbyn Ch3 2022-23 dyledion ynni oedd waethaf wrth i gostau godi.

Ffigur 1 - Y mathau mwyaf cyffredin o ddyled y rhoddodd Cyngor ar Bopeth help i bobl yn eu cylch fesul ardal awdurdod lleol yng Nghymru

Ffynhonnell: [Citizens Advice - Cost of living dashboard](#)

Yn ôl Cyngor ar Bopeth¹⁴, er bod lefel y galw, yn enwedig ynghylch dyledion credyd cwsmeriaid, yn parhau i fod yn is na lefelau cyn y pandemig, yn ystod 2022 maent wedi gweld cynnydd sydyn yn y galw am gyngor ar ddyledion biliau cartref, megis biliau ynni ac ôl-ddyledion rhent.

Mae arolwg blynyddol 2022 y Gwasanaeth Arian a Phensiynau¹⁵ yn amcangyfrif bod 15% o'r boblogaeth oedolion yng Nghymru yn dangos arwyddion o fod mewn angen dybryd am gyngor ynghylch eu dyledion. Y ganran yn 2021 oedd 14.5%.

Mae canlyniadau cipolwg Sefydliad Bevan ar dlodi yng Ngaeaf 2023¹⁶ yn dangos bod 13% o bobl yng Nghymru wedi bod mewn dyled ar fil am fwy na mis ym mis Ionawr. Nid yw'r ffigur hwn yn dangos unrhyw gynnydd sylweddol yn nifer y bobl a ddywedodd eu bod mewn dyled yn adroddiad Hydref 2022. Mae Sefydliad Bevan yn nodi, er nad yw ei ddata yn caniatáu ar gyfer dadansoddi graddau dyled pobl, mae'n bosibl, er bod y prif ffigurau o ran nifer y bobl sydd mewn dyled wedi parhau'n weddol debyg, fod swm dyled pobl wedi cynyddu.

A'r hinsawdd economaidd sydd o'n blaen yn ansicr, rydym yn rhagweld y bydd y galw am wasanaethau cynghori, yn enwedig gwasanaethau cyngor ar ddyledion a sut i fanteisio i'r eithaf ar yr incwm sydd ar gael, yn parhau i gynyddu yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf.

¹⁴ [2022 in review: Citizens Advice Cymru cost of living dashboard](#)

¹⁵ [Need for debt advice and how households are reacting to changes in the cost of living | Y Gwasanaeth Arian a Phensiynau \(maps.org.uk\)](#)

¹⁶ <https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2023/02/Snapshot-of-poverty-in-winter-2023.pdf>

Er y bydd y Gronfa Gyngori Sengl – a'i chefnogaeth ychwanegol, sy'n sicrhau bod achosion sylfaenol dyledion yn cael eu taclo – yn helpu gyda rhywfaint o'r galw cynyddol drwy leihau'r angen i bobl barhau i ddychwelyd am gyngor, ni ellir disgwyl iddi allu mynd i'r afael â'r holl alw.

Cymorth Llywodraeth Cymru

Eleni rydym wedi darparu cymorth gwerth £1.6 biliwn, drwy raglenni sy'n gwarchod aelwydydd difreintiedig a mentrau sy'n helpu i ddarparu'r cyflog cymdeithasol yng Nghymru, gan gadw arian ym mhocedi pobl. Rydym yn targedu'r gefnogaeth lle mae ei hangen fwyaf.

Help gyda chostau ynni

Yn ôl ffigurau tlodi tanwydd diweddaraf Cymru, a gyhoeddwyd ar 13 Ebrill 2022, amcangyfrifwyd bod 196,000 o aelwydydd yng Nghymru yn byw mewn tlodi tanwydd ym mis Hydref 2021 - sy'n cyfateb i 14% o aelwydydd. O ddefnyddio'r ffigurau hyn i fodelu effaith cap Ebrill 2022 ar brisiau, amcangyfrifir y gallai hyd at **45% (614,000)** o bob aelwyd fod mewn tlodi tanwydd ac 8% (115,000) mewn tlodi tanwydd difrifol.

Dro ar ôl tro, rydym wedi codi pryderon bod y system ragdalau yn annigonol ar gyfer y bobl fwyaf bregus mewn cymdeithas ar hyn o bryd. Hyd yma eleni, mae'r Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol wedi cwrdd â chyflenwyr ynni ar 23 Ionawr, ac â swyddogion Ofgem ar 30 Ionawr yn mynegi pryderon difrifol ynghylch nifer y gwarantau llys a roddwyd gan lysoedd ynadon, ac yn ceisio sicrwydd bod gan Ofgem y pwerau digonol i warchod aelwydydd. Aethom ati i ysgrifennu at yr Ysgrifennydd Gwladol dros Fusnes, Ynni a Strategaeth Ddiwydiannol ar 27 Ionawr yn tynnu sylw at risg glir o ran diogelwch a chyfiawnder cymdeithasol bod aelwydydd bregus, gan gynnwys y rhai â chyflyrau meddygol, yn cael eu gorfodi i fod ar fesuryddion rhagdalau yn erbyn eu hewyllys neu'n ddjarwybod. Anfonwyd llythyr arall ar 2 Chwefror yn pwysu ar Lywodraeth y DU, sydd â'r pŵer yn eu dwylo, i weithredu ar frys.

Byddwn yn parhau i bwysu ar Lywodraeth y DU i ddod â'r arfer annerbyniol o orfodi pobl i gael mesuryddion rhagdalau i ben, ac i gryfhau'r rheolau a'r rhwymedigaethau ar gyflenwyr i sicrhau eu bod yn cefnogi eu cwsmeriaid, yn hytrach na'u cosbi.

Rydym wedi darparu £90 miliwn i redeg ail Gynllun Cymorth Tanwydd ar ran Llywodraeth Cymru yn 2022-23. Lansiodd y cynllun hwn ar 26 Medi, ac ehangwyd y meini prawf cymhwysedd i gefnogi mwy o aelwydydd. Mae'r meini prawf newydd ar gyfer 2022-23 yn golygu bod tua 400,000 o aelwydydd yn gymwys. Hyd yma, mae awdurdodau lleol wedi cefnogi dros 307,000 o aelwydydd gyda thaliad o £200 tuag at eu costau tanwydd. Drwy gynllun 2021-22 elwodd 166,000 o aelwydydd.

Mae cyllid o £4m hefyd wedi cyfrannu at gyflwyno cynllun Talebau Tanwydd a Chronfa Wres, i helpu aelwydydd ar fesuryddion rhagdalau a'r rheiny nad ydynt yn gysylltiedig â'r prif rwydwaith nwy sy'n cael trafferth talu ymlaen llaw am eu tanwydd ac sydd mewn perygl o gael eu datgysylltu. Hyd at ddiwedd Rhagfyr roedd y Sefydliad Banc Tanwydd wedi cyhoeddi 5,500 o dalebau i gefnogi'r rhai nad ydynt yn gallu fforddio ychwanegu at eu mesuryddion rhagdalau - gan gefnogi dros 14,377 o bobl.

Tan ddiwedd Mawrth 2023 mae cymorth ariannol hefyd ar gael drwy ein Cronfa Cymorth Dewisol ar gyfer aelwydydd nad ydynt ar y grid, ac nad ydynt yn gallu fforddio eu

cyflenwad nesaf o olew neu LPG oherwydd caledi ariannol eithafol. Bydd hyn yn helpu'r aelwydydd hynny â hyd at £250 am daliad olew untro neu hyd at dri thaliad o £70.

Rydym hefyd wedi dyrannu £1 miliwn i awdurdodau lleol i'w cefnogi i ddatblygu hybiau cynnes.

Mynd i'r afael â thlodi bwyd

Mae Ymddiriedolaeth Trussell wedi dweud bod banciau bwyd ei rhwydwaith yng Nghymru wedi dosbarthu 77,000 o barseili bwyd brys rhwng 1 Ebrill a 30 Medi 2022, gan gynnwys 28,000 o barseili i blant. Mae hyn yn gynnydd o 38% yng nghyfanswm y parseili a gafodd eu dosbarthu o'i gymharu â'r un cyfnod yn 2021/22, ac yn gynnydd o 96% ers 2017/18. Yn 2022/23, bu'n rhaid i'w banciau bwyd ledled Cymru brynu teirgwaith yn fwy o fwyd nag a wnaethant yn y cyfnod cyfatebol yn 2021/22 (cynnydd o 228%). 9% o'r bwyd a ddaeth i mewn ar gyfer banciau bwyd Cymru yn 2022/23 oedd canran y bwyd wedi'i brynu o'i gymharu â 4% yn 2021/22.

Mae Llywodraeth Cymru wedi darparu £15.9 miliwn i fynd i'r afael â thlodi bwyd ers 2019. Yn 2022-23 mae £4.9m wedi'i ddyrannu i fynd i'r afael â thlodi bwyd. Mae hyn yn cynnwys £2.5m i gefnogi a chryfhau banciau bwyd, partneriaethau bwyd cymunedol a hybiau cymunedol, gan eu cefnogi i fynd i'r afael â thlodi bwyd a diffyg diogeledd bwyd a darparu ystod ehangach o wasanaethau i helpu unigolion ac aelwydydd i fanteisio i'r eithaf ar yr incwm sydd ar gael iddynt. Mae £2.4m arall wedi cael ei ddyrannu i gefnogi datblygiad partneriaethau bwyd ym mhob awdurdod lleol yng Nghymru a fydd yn helpu i fynd i'r afael ag achosion sylfaenol tlodi bwyd.

Rydym hefyd yn parhau i gefnogi rhieni plant sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim i sicrhau nad ydynt yn llwgu yn ystod gwyliau'r ysgol. Daw hyn â'n buddsoddiad cyfan yn y cynllun i dros £100 miliwn.

Help gyda chostau byw

Darparwyd taliad costau byw o £150 i bob aelwyd ym mandiau treth gyngor A i D, ac i bob aelwyd sy'n derbyn cymorth Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor ym mhob band. Rhoddwyd y taliad i 96% o aelwydydd cymwys ledled Cymru i'w helpu gyda chostau cynyddol. Talwyd £146.6m i 977,483 o aelwydydd cymwys cyn i'r prif gynllun ddod i ben ar 30 Hydref.

Cafodd £25m arall ei glustnodi i awdurdodau lleol ar ffurf cronfa ddewisol. Mae gan awdurdodau lleol tan ddiwedd Mawrth 2023 i ddarparu'r cyllid ychwanegol hwn y maent yn ei dargedu i helpu aelwydydd sy'n ei chael yn anodd.

Yn ogystal, mae yna amrywiaeth o bolisïau gan Lywodraeth Cymru sy'n helpu i gadw arian ym mhocedi pobl – rydym yn galw hwn yn gyflog cymdeithasol. Mae'r rhain yn cynnwys:

- Y Cynnig Gofal Plant – 30 awr o addysg gynnar a gofal plant yr wythnos, am hyd at 48 wythnos y flwyddyn
- Prydau ysgol am ddim (cynllun sy'n cael ei ehangu i ysgolion cynradd o fis Medi 2022) a brecwast ysgol am ddim
- Presgripsiynau am ddim
- Help gyda chostau iechyd
- Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor

- Cynllun PDG – Mynediad

Manteisio i'r eithaf ar yr incwm sydd ar gael

Rydym wedi lansio trydedd ymgyrch i annog pobl i fanteisio ar fudd-daliadau, sef [Yma i Helpu](#). Drwy ein dwy ymgyrch flaenorol gwelwyd dros 8,000 o bobl yn ymateb i'r alwad i gysylltu ag Advicelink Cymru, a chawsant gymorth i hawlio dros £2.7m o incwm ychwanegol.

Rydym yn parhau i gefnogi rhaglen hyfforddiant i weithwyr rheng flaen er mwyn cynnig mwy o gyngor a chefnogaeth ar fudd-daliadau lles i ddefnyddwyr gwasanaethau. Eleni mae dros £11m wedi ei ddarparu ar gyfer gwasanaethau Cronfa Gyngori Sengl Llywodraeth Cymru. Mae'r gwasanaethau hyn yn achubiaeth i bobl sy'n cael trafferth i dalu eu costau byw, gan eu helpu i fanteisio i'r eithaf ar yr incwm sydd ar gael iddynt a delio â'u dyledion. Ers mis Ionawr 2020, mae gwasanaethau'r Gronfa Gyngori Sengl wedi helpu 144,000 o bobl i ddelio â dros 660,000 o broblemau lles cymdeithasol. Cefnogwyd pobl i hawlio incwm ychwanegol o £83 miliwn, a dilëwyd dyledion gwerth £23 miliwn.

Mae llawer o fenthycwyr fforddiadwy, gan gynnwys Undebau Credyd Cymru, wedi ymgorffori cyfrifiannellau budd-daliadau i'w tudalennau benthycyca ar-lein. Mae'n bwysig ein bod yn achub ar bob cyfle i helpu pobl i gael yr hyn y mae ganddynt hawl iddo, a byddwn yn ymgorffori cyfrifiannell i wefan Llywodraeth Cymru cyn hir, fel y bydd pawb sy'n chwilio am gymorth ariannol drwy'r Gronfa Cymorth Dewisol ac ymgyrch Yma i Helpu yn cael eu hannog i wneud ymholiadau drostynt eu hunain a chymryd camau i wella eu sefyllfa ariannol.

Rydym yn cymryd camau i godi ymwybyddiaeth o wasanaethau undebau credyd, yn enwedig ymhlith pobl fregus a grwpiau risg. Mae'r data a ddadansodwyd yn datgelu llwyddiant yr ymgyrch, a chynnydd sylweddol mewn defnyddwyr newydd a'r rhai sy'n dychwelyd. Gwnaed 4,414 o ymholiadau drwy wefan Undebau Credyd Cymru am fenthyciadau undebau credyd.

Rydym wedi darparu £1.2m yn 2022-23 i undebau credyd ehangu eu benthyciadau i bobl â hanes credyd gwael, y byddai undeb credyd yn gwrthod benthyciad iddynt fel arall oherwydd y risg o fethu ag ad-dalu, ac a fyddai'n debygol iawn o ddefnyddio darparwyr credyd cost uchel, neu'n waeth, fenthycwyr arian didrwydded. Mae'r cynllun hwn yn cael effaith, ac mae mwy na 1000 o bobl yn benthycyca o undeb credyd am y tro cyntaf bellach. Mae'r cynllun yn gweithio law yn llaw â'r ymgyrchoedd yr ydym wedi'u hariannu i godi ymwybyddiaeth o undebau credyd.

Mae £1m hefyd wedi'i ddyrannu i dreialu Cynllun Benthyciadau Di-log yn 2022-23 sy'n cael ei arwain gan Fair 4 All Finance. Mae'r bartneriaeth rhwng Purple Shoots, Banc Cymunedol Robert Owen a'r benthycwr ar-lein, Plend, nawr yn darparu'r benthyciadau di-log yng Nghymru. Mae'r peilot hwn yn cael ei brofi ar hyn o bryd, a'r bwriad yw gwneud gwaith pellach i gynyddu'r benthycyca dros y misoedd nesaf. Atgyfeirir pobl i'r cynllun drwy gyfrwng benthycyca a gynigir gan Plend, a gallai pobl sy'n methu gwiriadau fforddiadwyedd gyda'r benthycwr cyfrifol hwn fod yn addas am fenthyciad di-log os gallant fforddio i ad-dalu benthyciad heb y llog. Dros y blynyddoedd nesaf bydd y peilot hwn yn profi p'un a yw benthyciad di-log yn gynaliadwy, a bydd yn ategu'r gwaith y mae undebau credyd yn ei wneud i helpu pobl i gael credyd fforddiadwy.

Rydym yn awyddus i ymchwilio i sut y gall y sector cyngori nid-er-elw, undebau credyd a phartneriaid perthnasol eraill weithio gyda'i gilydd i gefnogi buddiannau gorau eu cleientiaid sy'n wynebu dyledion.

Mae'r gwaith ymchwil¹⁷ yn tynnu sylw at y ffaith bod pobl sy'n ariannol fregus mewn perygl o gael eu gyrru i fenthyca gan fenthycwyr anghyfreithlon yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni. Rydym yn gweithio gydag Atal Siarcod Benthycg Arian Cymru i nodi graddfa'r benthyca anghyfreithlon sy'n digwydd yng Nghymru wrth i bobl geisio ymdopi â'r argyfwng costau byw.

Rydym yn cefnogi Atal Siarcod Benthycg Arian Cymru i godi ymwybyddiaeth o fenthyca anghyfreithlon yn ein cymunedau, ac i godi ymwybyddiaeth o opsiynau eraill, gan gynnwys benthycwyr fforddiadwy a chyfrifol megis undebau credyd.

Dadansoddiad o'r effaith

Mae'r dadansoddiad o gefnogaeth Llywodraeth Cymru yn dangos ei bod yn targedu'r rhai sydd angen help fwyaf. Mae disgwyl i tua 75% o aelwydydd gael eu cefnogi mewn rhyw ffordd, ond bydd bron i ddwywaith cymaint yn mynd i aelwydydd yn hanner isaf y dosbarthiad incwm o'i gymharu â'r rhai yn yr hanner uchaf, a thair gwaith cymaint i'r rhai yn y pumed isaf o'i gymharu â'r rhai yn y pumed uchaf¹⁸.

Mae gwaith ymchwil i effaith barhaus ein hymadawiad â'r UE a'r argyfwng costau byw ar bobl sydd â nodweddion gwarchodedig a nodweddion cysylltiedig wedi'i nodi'n flaenoriaeth allweddol i'r Unedau Tystiolaeth Cydraddoldeb. Mae rhywfaint o waith asesu cychwynnol wedi'i wneud ac mae trafodaethau pellach gyda rhanddeiliaid wedi'u cynllunio ar gyfer dechrau 2023.

Mae'r pecynnau cymorth costau byw yn cael effaith. Er enghraifft, ym mis Tachwedd 2022, nododd gwasanaethau Cyngor ar Bopeth lleol yng Nghymru bod 15% yn llai o bobl yn gofyn am gyngor ar ddyledion biliau ynni a 12% yn llai yn gofyn am dalebau banciau bwyd. (Cafwyd gostyngiadau tebyg pan dalwyd y taliad costau byw cyntaf i bobl sy'n derbyn budd-daliadau fel Credyd Cynhwysol ym mis Mehefin 2022). Byrhoedlog fu'r effaith yn anffodus, a nododd gwasanaethau Cyngor ar Bopeth eu cyfnod prysuraf erioed ym mis Rhagfyr 2022 o ran cefnogi pobl yng Nghymru i gael cymorth brys.

Mae Is-bwyllgor Costau Byw y Cabinet yn tynnu ynghyd bobl â phrofiad bywyd, arbenigwyr, darparwyr gwasanaethau a sefydliadau sy'n cefnogi pobl sy'n ei chael yn anodd talu costau cynyddol, er mwyn helpu i ddarparu cyfeiriad strategol a llywio ein hymateb i'r argyfwng. Mae hyn yn ategu'r cydweithio ar draws portffolios i sicrhau bod cymorth yn cyrraedd y bobl sydd ei angen fwyaf.

Cyllideb Llywodraeth Cymru 2023/24

Mae'r Gyllideb Ddrafft wedi'i llunio mewn cyfnod caled ar gyfer cyfnod caled. Mae'n adlewyrchu cyfyngiadau ein setliad cyllid ond nid ein diffyg uchelgais. Bu'n rhaid gwneud penderfyniadau anodd, a'r realiti anffodus oedd nad oeddem yn gallu ymateb i'r holl bwysau a nodwyd i gefnogi ymyriadau costau byw o fewn y cyllid a oedd ar gael.

¹⁷ [Siarcod Arian Anghyfreithlon Yn Cymryd Mantais Ar Bwysau Costau Byw - Stop Loan Sharks Wales : Stop Loan Sharks Wales](#)

¹⁸ [Ymateb i'r argyfwng costau byw: dadansoddiad dosbarthiadol \[HTML\] | LLYW.CYMRU](#)

Er gwaethaf hyn, cymerwyd camau i sicrhau effaith fwyaf bosibl yr adnoddau sydd ar gael inni, gan gydbwysu'r anghenion tymor byr sy'n gysylltiedig â'r argyfwng costau byw presennol â pharhau i wneud newidiadau mwy hirdymor a chyflawni uchelgeisiau'r Rhaglen Lywodraethu, gan gynnwys mynd i'r afael â thlodi.

Mae'r Gyllideb Ddrafft ar gyfer 2023-24 yn cynnwys £18.8m ychwanegol i barhau â'r gefnogaeth ar gyfer y Gronfa Cymorth Dewisol yn 2023-24. Mae hyn yn sicrhau ein bod yn gallu parhau i ddarparu'r cymorth hanfodol hwn, sy'n golygu bod mwy o bobl yn cael cymorth ariannol brys pan fydd ei angen arnynt. Mae hefyd yn cynnwys cyllid ychwanegol i dalu'r Cyflog Byw Gwirioneddol i weithwyr gofal cymdeithasol yn ogystal â chymorth ychwanegol ar gyfer y rhai sy'n gadael gofal ac yn rhan o'n peilot Incwm Sylfaenol.